

Rákóczy Anita

The Quake, avagy lecke a perspektíváról

KIRÁLY ANNA BÁBELŐADÁSA

Daniel Gerould és Király Gyula emlékére

Főhősünk K. De nem Josef K., legfeljebb távoli rokona. Ő Komura. Everyman. Negyvenéves. Kopaszodik, pocakja van, lúdtalpa, és hajlamos a cukorbetegségre. Három hónapja volt, hogy utoljára lefeküdt egy nővel, akkor is fizetett érte. Nem tud idegenekkel ismerkedni, nincsenek barátai. És teljesen üres belül. Felesége elhagyja. Kalandokba keveredik. Majd megkeresi őt a méltó feladat: harcba szállni a föld alatt a Béka oldalán, hogy megmentse a várost a földrengéstől. De Komura bent ragad egy liftben, és lekési a küzdelmet, illetve átalussza, mivel kiderül, hogy álmodta az egész. A csata tényleges helyszíne a képzelet volt. A Béka minden erejével küzdött és nyert, a város megmenekült, a Béka belehalt.

New York, Kelet, 2. utca 22-es szám. IDEAL GLASS. Off-off-Broadway játszóhely, saját meghatározása szerint interdiszciplináris ipari tér a szokásostól eltérő színházi munkák fejlesztésére és bemutatására. Itt válik Király Anna *The Quake* (A földrengés) című „noir” bábelőadásában az üres Komura még üresebbé – egy fekete dobozban önkezeléssel odaadja valakinek, és elveszti azt is, ami még benne volt. Megtudhatjuk, hogy elveszteni mindig van miből. A megkerülés nem biztosított. De nem is lehetetlen. Attól függ, hogy honnan nézzük.

Király Anna budapesti születésű művész Európában és Amerikában számos előadás díszlet- és jelmeztervezője, dolgozott Halász Péterrel és Borisz Vasziljevvel is. Jelenleg New Yorkban él, ahol megtanulta és alkalmazza színházi és képzőművészeti projektjeiben, installációiban a digitális videotechnikát. Tervezett díszletet többek között a Public Theater, a Dance Theater Workshop, az Ohio Theater és a Koltés New York Festival számára. Peter Sellars és a St. Ann's Warehouse munkatársa. A Soros Alapítvány Arts Link Grant ösztöndíjában részesült, Szibériában a II. Nemzetközi Triennále ezüstmedáljának győztese, a 2005-ös torontói World Stage Design és a 2007-es Prágai Quadriennale egyik kiállítója volt.

A *The Quake* Király Anna *UFO* és *Slow Ascent* című két önálló bábdarabjából keletkezett. A két részből álló produkciót Haruki Murakami novellái ihlették: első-

sorban a 2000-es *After the Quake* (Földrengés után) című kötetben megjelent *Super-Frog Saves Tokyo* (Szuperbéka megmenti Tokiót, 1999) és *UFO in Kushiro* (1999). A főszereplő Komura csak az utóbbi novella főhőse, az elsőé Katagiri, de az adaptáció egy személyre kovácsolta őket a *The Quake*-ben.

Fehér falak. A téglák áttűnnek a vakolaton. Sötétbe tartó fekete padló. Középen négyzet alakú vászon, rajta szürke pontok, mintha bekapcsolva maradt volna a tévé az utolsó éjszakai adás után. Félhomály. A szemem szokja a felületet. Hagynak rá időt. A hangyás képernyő teljes szélességében fekete csík fut végig egy irányba, lassan, alulról felfelé. Mint egy páternoszter negatívja belülről. A vonal hirtelen irányt vált – ezúttal lefelé. Kezdődik az előadás. Süllyedünk.

A sík négyzet egyszerre elfordul – előttünk egy szabályos fekete kocka. Élei belülről megvilágítva. Black box. Noir báb performansz.

„Valahol Arizonában ül a cowboy a verandán egy csillagos éjszakán, puskával a kezében. Hirtelen meglát egy csillagot, amely egyre nagyobb és nagyobb lesz, majd egyszerre földet ér, éppen a cowboy előtt. Egy kis UFO. Kisvártatva néhány parányi ember száll ki belőle, pont az ő verandájára. Az elképedt férfi le akarja löni az UFO-t, de túl hosszú a puskája. Döbbsenten kiált fel: »– Hogy lehet, hogy ilyen kicsik vagytok?« Az egyik parányi ember ránéz, és így felel: »– Nem is vagyunk kicsik – csak messze vagyunk.«”¹

A bábjelenetek különböző alakú és nagyságú, hátulról megvilágított ablakokban játszódnak, amelyeket fény hasít ki élesen a kocka oldalának sötét háttéréből. A 30, 60 és 70 centiméteres bábuk a jávai színes árnyjáték elvén működnek, pálcákkal vezetik végtagjaikat a bábosok – a különbség az, hogy ezek nem szarvasmarha vagy vízi bivaly bőrből készültek, és nem festve vannak, hanem áttetsző műanyagra applikált, digitálisan nyomtatott képek, fotók. A nyílásokban megvalósuló, filmszerű tagolással, az egyszerre éles és elmosódott, szürkés kontúrokkal Király intim mese-

¹ KIRÁLY Anna: *The Quake*. Szövegkönyv. New York, 2012, 1. Rákóczy Anita fordítása.

és álomvilágot teremt – mintha mindent tejüvegen keresztül látnánk és hallanánk. Két élő színészt is használ, de minden hang és szöveg felvételről megy.

A fekete felületből jobbra kihalad egy keskeny, hosszú téglalap a négyzetes oldallapból – tolóajtó. Fürdőszoba, benne piros ruhás nő áll. Élő színész. Megvilágított, harisnyás lábak. Őlében fekete doboz. Majd balra lent egy kanyargós lépcsőház, amolyan pesti bérházba illő: a Komura-báb kopogó lépteit halljuk, ahogy lassan, bottal a kezében kaptat felfelé a három emeleten. A következő ablakban Komura és felesége tűnik fel. A nő öt napig nézi a földrengésekről szóló közvetítést a tévében. Közben egy szót sem szól. Falat emelt köré a csönd. Komura nem tudja áttörni. Mire aztán a hatodik napon, vasárnap hazaér a munkából, a felesége eltűnik. Elhagyja a férfit. Ír pár sort búcsúzóul: „Soha nem jövök vissza. Az a baj, hogy soha nem adsz nekem semmit. Nincs benned semmi, amit adhatnál. Jó vagy és kedves és jóképű, de együtt élni veled olyan, mintha az üres levegővel lennék. Kérlek, ne keress.”²

Ekkor ismét fordul a kocka. A piros ruhás nő fekete dobozból kisebb fekete dobozt vesz elő. Középen ablak nyílik – Komura feladatot kap: utaznia kell, és egy kis csomagot kell átadnia valakinek. Majd reptéri hangok, gyanús nevetés, szemünk előtt a küldemény, a fekete kocka. „– Egyedül csomagolta a bőröndjét, uram?” – kérdezi a stewardess, hajában fekete négyzet alakú csat. Nincsenek véletlenek. Közben repülők szállnak föl-le, emberi alakok árnyai közelednek, és tűnnek el a tejfehér közepső ablakban.

Fordul a kocka. Rockzene távolról. A sötétben először vékony fénycsík jelenik meg, majd „legördül” a megvi-

lágított felület, mint egy redőny. A StarBOX Caféban vagyunk. A Komura két nővel, Keikóval és Shimaóval beszélget. Átadja nekik a dobozt, teljesíti a küldetést.

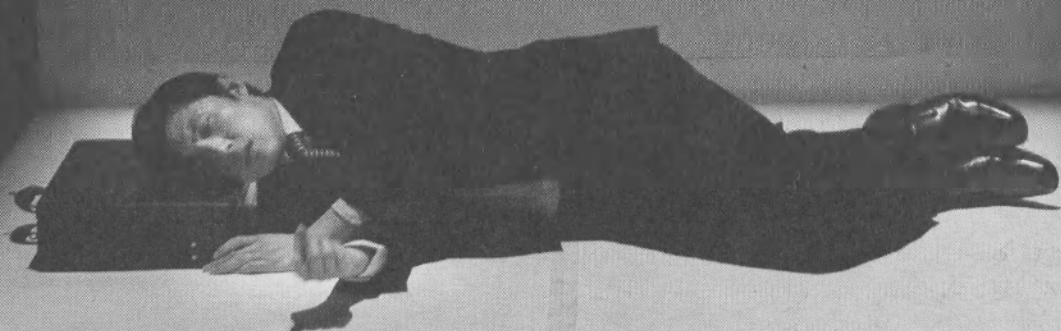
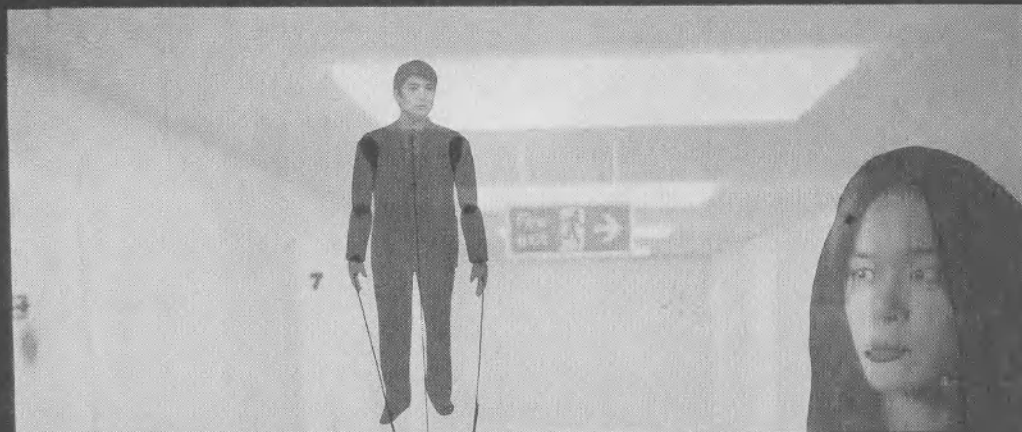
Az ablak ismét „legördül”. Új kép. Evőpálcikák árnyéka mozog: egy kocsi ablaktörőli. A nők tovább faggatják Komurát a feleségéről, miközben ő úgy érzi, mintha egy mosógépbe zárták volna. Piros lámpák. Autóban. A teteje buborékfólia. Majd a piros ruhás nőt látjuk, felülről lógó fekete dobozzal.

Szирénahangok. Megérkezünk a Love Hotelba. Keiko és Shimao ide csábítják Komurát. Sugdolóznak. Megbeszélük, ki maradjon vele éjszakára. Keiko néhányszor feldobja a levegőbe a fekete dobozt, és távozik. A hotelszobában hátul tévéképernyő, Shimao bekapcsolja, kikapcsolja. Közelednek egymáshoz. Távolodnak. Lassú tánc az *I am so in love with you* című számra. Csak állnak és ringatóznak. Oda-vissza. Játsszik a kezük – a nőé kígyófej.

Komura számára fontos ez a helyszín. Shimao beszélgetni próbál vele. A feleségéről. Az előadás kezdete óta először foglalkozik vele valaki. Komura valamire érdekes ennek a lánynak. Aki elmond neki egy medvés történetet, mikor egy volt barátjával felmentek a hegyekbe, és szeretkezés közben felváltva rázták a csengőt, hogy ne egyék meg őket a medvék. Komura először nevet. „– Engedd el magad, tanuld meg kicsit jobban élvezni az életet – mondja Shimao. – Úgy értem, mi van, ha holnap jön egy újabb földrengés. ... Senki nem tudja, mi fog történni.”³

² KIRÁLY Anna: i. m. 2.

³ Uo. 5.

Szexhangok. Közben a piros ruhás nő kis fekete dobozból újabb fekete dobozt emel ki. Mindig van egy még kisebb fekete doboz. Megjelennek a meztelen Komura és Shimao felsőtestének bábjai. A férfinak többszöri próbálkozásra sem sikerült a nővel lefeküdnie. Ilyesmi még soha nem fordult elő vele. „– Biztos a feleségedre gondoltál.” „– Aha.” Aztán a közelség. A test melege. Kényszerű megnyílás. Mint az ürités, olyan automatikus. Rossz mondatok rossz helyen. Komura szorongani kezd. „– Mi lehetett abban a dobozban, amit elhoztam ide?” „– Hát érdekel? ... Most, ilyen hirtelen?” ... „– Igen, ilyen hirtelen.” „– Vajon miért éppen most kezdett el érdekelni? ... Megmondom neked, miért. Mert abban a dobozban van bezárva az, ami benned volt. Nem tudtad ezt, amikor idehoztad, és odaadtad Keikónak saját kezűleg. Most már soha nem fogod visszakapni.” Füttyül a szél. Egy szív dobozását hallani. Shimao nevet. „– Csak vicceltem.”⁴ Elbizonytalanít. Demisztifikál.

Ekkor a piros ruhás nő kilép a nyílásból, ahol addig részleteiben láthattuk egy-egy villanásra. Az emberi test teljes életnagyságban erős, fenyegető hatást kelt a kockába zárt virtuális valóság után, ahol még az élő színész is elidegenített, bábszerű. Megáll előttünk. Kezében kis fekete doboz fénylő szélekkel – belülről világít. A díszlet kicsinyített mása. Nem szólal meg. Magassarkújában elhagyja a játékteret, és viszi magával Komura belsejét.

Fordul a kocka. Egy öltönyös, aktatászkás férfi bejön a színpadra. Ellentétes irányú mozgás ugyanazon az úton. Tökéletes szimmetria. Ő a második élő színész, Komura testi mivoltában. Egyszerre a fekete díszlet nézőtér felé eső fala leesik – világító fehér felület tárul fel, egy kocka alap- és oldallapja, amely kilencvenfokos szögbe fogja a liftbe szorul Komurát. Gondolatait

⁴ Uo. 6.

a föld alá, és küzdjenek minden erejükből, hogy megmentsek a várost a földrengéstől.

Komura nem túl lelkes. „– Tudod, én csak egy átlagos férfi vagyok. Kevesebb, mint átlagos. Nincs senki, aki szeretne. ...Botfűlű vagyok, rövidlátó és asztigmias. És tudod, mit? ... Üres vagyok.” De Béka hajthatatlan: „– Ezt a várost csak egy olyan ember mentheti meg, mint te vagy, és a magadfajták miatt akarom megmenteni.”⁵ Reszelős a hangja, a nevetése. Mikor Komura a részletekről kérdezi, Béka annyit felel csak, hogy „hallgatni arany”. Hozzáteszi, hogy ha Komura meggondolná magát, és elszaladna az utolsó percben, egyedül nagyjából annyi esélye lenne a küzdelemre, mint Anna Kareninának arra, hogy a gyorsuló vonatot legyőzze.

Megbeszéljük, hogy munka után találkoznak az alagsorban a kazánház előtt. De Komura sosem érkezik meg, mert beszorul a liftbe, és leövik. Egy különös kórházban ébred fel. Videobejátszás egy hosszú folyosóról, mindkét oldalon magas faajtók, szorongató karkai fények, fém szobaszámok, amelyek nem sorrendben követik egymást, a 123-as kórterem a 7-es mellett van. Egy nő szája mozog, a nővér lehet. Vészkijárat. Valami nem stimmel ezzel a hellyel. Eközben az öltönyös férfi színész a földön fekszik, a fehér felületen, a liftben. Esméletlenül. Így találtak rá. Kiderül, hogy valójában nem lőttek rá, álmodta az egészet.

Nyugtalan az ébredés. Komura ugyan nem biztos abban, mi álom és mi valóság, de tudja, hogy nem tett meg valamit, amit megígért. Lekéste a találkozót. De Béka nem hagyja sokáig kétségek között: meglátogatja a kórházban, illetve áttetsző teste egyszer csak ott terem. Megköszöni Komurának, hogy álmában olyan bátran küzdött mellette. A csata képzeletben zajlott, ez volt a harc terepe. Béka csak így, Komura barátságával és kitartásával tudott győzni a föld alatt. Százötvenezer embert mentettek meg a földrengéstől. De ez Béka életébe került. Kifáradt egy kicsit. Ledőlne tizenöt percre. Aki idén meghal, annak már jövőre nem kell – így szól Murakami Shakespeare-parafrazisa.

Komura nem emlékszik semmire. Arra sem, amit elveszített, arra sem, amit megnyert. Úgy lett hős, hogy átaludta. Béka volt az egyetlen, aki valamiért különlegesnek találta, aki hitt benne. Nem marad más, mint a nők torz nevetése, a szél és a lift, ahogy folytatja lehetetlenül lassú útját lefelé.

Ha Király Anna rendezői világát erősen vizuálisnak nevezzük, hiányérzet fog el – új szavakat kell találni rá. Királynak képi nyelve van – minden egyes művészi, rendezői közlése látványban fogalmazódik meg. Nincs benne fölösleges vagy öncélú elem. A csupasz szöveg és a filmes hangvilág tökéletesen illeszkedik ahhoz, amit látunk, de a vizuális mozzanatok, az ismétlések, a képi humor, a kifogyhatatlan látványbeli ötletek építik fel az előadás értelmezésbeli rétegeit, és teszik a befogadást egyszerre feledhetetlenné és a verbális színházhoz szokott néző számára nehezen megragadhatóvá. A szöveg, a színész, a báb, a hang mind szerves alkotóelemek, mégis a történetek a vizualitás síkján zajlanak a *The Quake*-ben.

Király kevés jelzessel dolgozik, de azok életbevágóan fontosak. A *The Quake* álomszerű mesevilága bármennyire szürreális, mégis megadja a nézőnek a tájékozódási pontokat, különbséget tesz jó és rossz között, illetve sejteti, hogy egyszer volt köztük különbség. A néző belekerül egy árnyékokkal tagolt, végtelenül letisztult vizuális térbe, ahol bűn és bűnhődés léteztek valaha, és legalább a békák olvasták az *Anna Kareninát*. A történetben e fogalmak után vagyunk, nyomasztó utóízű hagytak maguk után – összekeveredett a fekete a fehérrel, az ember kószál erre-arra, úgy van, mint József Attila szerint a magyarok az 1920-as években, „elhagytuk valahol köedényeinket”,⁶ észre se vesszük, hogy van saját közepünk, amíg el nem játsszuk. Aztán kapnánk utána kétségbeesetten, de már késő. Egy piros ruhás nő elfutott vele.

⁵ Uo. 9.

⁶ JÓZSEF Attila: *Magyarok*. In *József Attila költeményei*. Helikon Kiadó, Budapest, 1990, 171.

felvételről halljuk. Valami nem stimmel ezzel a hellyel. Ki kell jutnia innen. Nem tudja, hogy a lift felfelé megy-e vagy lefelé, vagy áll, annyira lassú. De biztos, hogy ez nem lehet véletlen, őt szántsándékkal helyezték ide. Komura érzékei nem csalnak: hamarosan megszólítja egy átlagosnál jóval nagyobb béka, a Béka. Bábja mintha egy békatest röntgenképe lenne. Elnézést kér a zavarásért, de sürgős ügyben kell Komurával beszélnie. Pontosan egy nap múlva hatalmas földrengés lesz, szörnyű pusztításra és százötvenezer halottra lehet számítani – közben a háttérben egy tömegkatasztrófa látomászerű képei, lángoló kisautók, tűz, káosz. Béka azt javasolja, hogy ők ketten szálljanak le